

להזהיר על כל הבית, ולכאורה כוונתו לרבות את האולם.⁹ כך גם דעת המאירי ביומא (מד,ב): "וכל שמפתח אולם ולפנים נקרא היכל, והכל בקדושת היכל"¹⁰, וכן נקט התוס' יו"ט (כלים א,ט).

לעומת זאת רבנו חננאל (יומא שם) כותב: "ואסיקנא אולם ובין האולם ולמזבח חדא קדושה הוא, היכל ואולם שתי קדושות הן", כלומר, שסיום הסוגיה שם אינו רק דחייה לראיית רבא, אלא כך המסקנה. כך נוקט גם בעל קרית ספר (הל' בית הבחירה פ"א), וטעמו, שלא היה אולם במשכן¹¹. במנחת חינוך (מצוה קפד,ב) סייע להכרעה זו מהגמ' בערובין, שתולה בדעת רבנן דר' יהודה שהאולם אינו כהיכל (וב"איבעית אימא" אומרת שאף ר' יהודה סובר כן), ומשמע שדעה זו עיקר.

בתוס' כאן (ד"ה קדושת) נאמר, ש"הש"ס מסופק בכל מקום" בשאלה זו, ונראה שלא הכריעו בדבר.

סיכום

הגמ' דנה בשאלה האם דין האולם כהיכל, וההשלכה הנדונה בסוגיה כאן היא האם מה שדינו להיות מול "פתח אהל מועד" יכול להיות מול פתח האולם. המשנה בתמיד קובעת מקום מסוים למערכת הקטורת, ונחלקו אמוראים כאן בפירוש הדברים, האם לדעתה האולם כהיכל או להיפך. בכמה מקורות משתמע שמותר להיכנס לאולם שלא לצורך עבודה, ואפשר שמדובר בהם על כהן שנשאר באולם לאחר עבודתו בהיכל. יש אומרים, שגם אם האולם כהיכל – מותר להיכנס אליו שלא בשעת העבודה (מאירי בערובין; ונראה שחזר בו).

יש מהראשונים שהכריעו שהאולם כהיכל (רמב"ם, להבנת הר המוריה; מאירי), ויש שהכריעו להיפך (רבנו חננאל; רמב"ם, להבנת המנחת חינוך). בתוס' כאן נראה שהדבר נותר בספק.

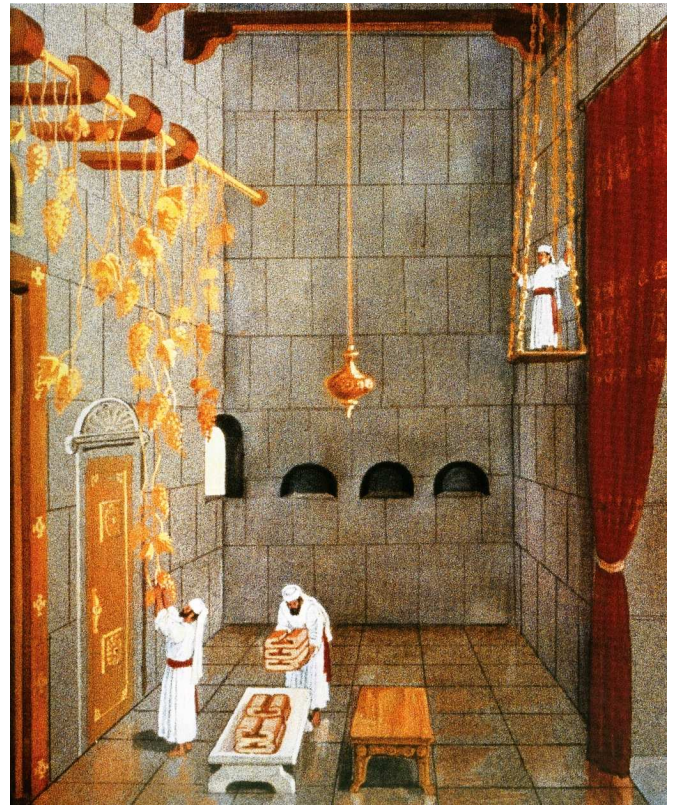
מערכה קלד. מקום הכיור (נח,ב-נט,א)

משכן אהל מועד. ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח. הגמרא מבררת את גבולותיו של המקום בו ניתן להניח את הכיור, ומה הם העקרונות שעל פיהם נקבע הדבר.

בכלל "כל הבית". יש להעיר על לשון הרמב"ם שם: "מבית לפרוכת – להזהיר על כל הבית", ותמהו המפרשים, כיצד ניתן ללמוד מ"מבית לפרוכת" אזהרה לכל הבית? ושמא יש לומר שכוונת הרמב"ם לפרוכת שבפתח האולם וההיכל (הל' כלי המקדש ז"ז), ופירוש הפסוק כך: אסור להיכנס שלא לצורך עבודה מן המקום שבו תיקבע פרוכת ופנימה.

10. ובערובין ב,א לא הכריע בדבר, וגם סייג את גדר הקדושה הנדון שם, כפי שהובא לעיל.

11. וראה הערה 1.

מראה האולם מבפנים. המראה מתקבל מצירוף מקורות שונים בדברי חז"ל, ובעיקר במסכת מידות (ג,ח). בשערו הגדול יש פרוכת. כלונסאות של ארז קבועות מכותל היכל לכותל האולם, "כדי שלא יבעט" (יטה על צדו). שרשראות זהב קבועות בתקרה, ובהן פרחי כהונה עולים ורואים את העטרות. במרכז, נברשת הזהב שתרמה הילני המלכה. באולם שני שולחנות, האחד משיש, להנחת לחם הפנים בכניסתו להיכל, והשני של זהב, להנחת לחם הפנים בהוצאתו.

כלומר, לכל הדינים להלן שבהם ייאמר 'היכל' – אף האולם בכלל⁸. ראייה נוספת לדבר מלשונו במניין המצוות בתחילת הל' ביאת המקדש: "שלא יכנס כהן בכל עת אל היכל", ובפרק שני (הל' ב) כתב: "והזהירו כל הכהנים שלא יכנסו לקודש או לקדש הקדשים שלא בשעת עבודה..."

כתוב בתורה (שמות ל"ח): "ועשית כיור נחושת וכנו נחושת לרחצה, ונתת אותו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים". כך נאמר למשה גם ביום הקמת המשכן (שם מ,ו-ז): "ונתתה את מזבח העולה לפני פתח

8. כך דייק בעל הר המוריה שם. אמנם, לגבי הדין שהכהן השורף את הפרה צריך לראות את פתח ההיכל, משמע ברמב"ם שפתח האולם אינו בכלל זה, וראה על כך ב'שערי היכל' למסכת יומא, מערכה כג. במנחת חינוך (מצוה קמא) הוכיח בדעת הרמב"ם שהאולם אינו כהיכל מהשמטתו את עניין הפשפשים שבבית החליפות (שהוזכרו בדברי ר' יוסי בר' יהודה הנ"ל), כלומר שלדעתו פתחים באולם אינם מועילים להתיר את שחיטת השלמים, וראה לעיל מערכה קכה הסבר אחר להשמטה זו. עוד יש להעיר, שמשמטע ברמב"ם שדם חטאת שנכנס לאולם כשר ואין דינו כנכנס להיכל, עיין על כך להלן מערכה קצד הערה 12.

9. אם כן, מאחר שלדעתו האולם אינו מחובר להיכל (ראה הערה 4) שמא אינו

רבי יוסי הגלילי: הכיור אינו חוצץ בין ההיכל למזבח

שיטת רש"י: הכיור מדרום למזבח

שיטת רש"י (ד"ה מתוך שנאמר; ד"ה היכן היה; שמות ל,יח), שהכיור נמצא סמוך לקרן הדרומית מערבית של המזבח, וכולו מדרום למזבח, כך ששום חלק ממנו אינו חוצץ בין המזבח לפתח ההיכל. הפסוק "בין אהל מועד ובין המזבח" מתקיים בכך, שהכיור נמצא כנגד השטח שבין האולם ולמזבח. עם זאת, יש לקרב את הכיור למזבח ככל הניתן, כך שייראה כעומד בין האולם ולמזבח, ולכן הוא עומד סמוך למזבח, מול חציו הדרומי של פתח ההיכל⁴. כדעה זו כותבים גם הסמ"ג (עשה קסג) והרא"ש (מידות ג,ו).

מתוס' (ד"ה הא מני) משמע שגם הם סוברים כרש"י, שכן הם מקשים על הדעה שהמזבח אינו בצפון, כיצד יכלו הכהנים להיכנס לבין האולם ולמזבח כדי לקדש? הרי שטח זה אסור בכניסה למי שאינו רחוק ידיים ורגלים!⁵ מקושייתם עולה שלדעת ריה"ג אין קושי בכך, מפני שהכיור כולו נמצא מדרום למזבח וכך ניתן לרחוץ בו⁶.

שיטת זו מעוררת שאלה: מכיון שהפסוק אומר במפורש "בין אהל מועד ובין המזבח", כיצד יתכן לבטל את משמעותו הפשוטה של הכתוב בגלל דרשות שאינן מתחייבות מן הפשט, על כך שהכיור לא יחוצץ בין אהל מועד למזבח, ושהצפון יהיה פנוי מכלים?⁷ נראה שיסוד הדברים בסברה, על היחס בין המזבח לכיור: המזבח, המיועד להקרבת הקרבנות, הוא דבר מרכזי ועיקרי במקדש. הכיור טפל למזבח, שהרי אין עבודה הנעשית בו, ותפקידו רק לרחיצה לקראת העבודה במזבח. אם כן, הדעת נותנת שהמזבח יעמוד לנוכח פתח ההיכל, ואילו הכיור יטה לצדדים. כעין זה כותב ראב"ע (שמות ל,יח): "והיה הכיור בין האהל ובין המזבח נוטה לאחד הצדדים... כי על דרך הסברה אין הדעת נוטה להיות הכיור נוכח מזבח הקטורת, שהוא לנוכח מקום הכפורת".

המלבי"ם (ויקרא סי' מה) סובר כרש"י, אך מוסיף לחדש, שהדרשה "ולא כיור פתח אהל מועד", אין פירושה רק

בברייתא המובאת בגמ' מעלה ר' יוסי הגלילי סתירה לכאורה בין הפסוקים: מחד, נאמר שהכיור ינתן בין המשכן למזבח¹. מאידך, הפסוק "ונתתה את מזבח העולה לפני פתח משכן אהל מועד" משמעו, שהמזבח עומד מול פתח המשכן ללא דבר המפסיק ביניהם², ואם כן, אין להניח את הכיור בין פתח המשכן לבין המזבח. לפיכך קובע ר' יוסי הגלילי, שהכיור נמצא "בין האולם ולמזבח, משוך קימעא כלפי הדרום".

הגמ' מפרשת את דברי ריה"ג, ש"משוך" היינו מן המזבח כלפי הדרום, ולפיכך הגמ' קובעת, שלדעתו כל המזבח בצפון, ונמצא שקצהו הדרומי של המזבח עומד מול פתח ההיכל, ומשום כך יש להרחיק את הכיור דרומה מן המזבח, כדי שלא יחוצץ בין המזבח לפתח. הגמ' מוסיפה, שלכאורה ניתן היה להעמידו בין האולם והמזבח ממש, בחלקו הצפוני של המזבח, שאינו כנגד הפתח; אך ישנה הלכה נוספת: "צפונה – שיהא צפון פנוי מכלים", השוללת את העמדתו בצפון.

נמצא, שבקביעת מקום הכיור קיימים שלושה עקרונות: א. אין לתתו בצפון. ב. אסור שיחוצץ בין פתח אהל מועד לבין המזבח. ג. עליו להיות בין אהל מועד למזבח, עד כמה שהדבר ניתן על פי שתי המגבלות הנ"ל.

לעניין הכלל השלישי, קירות המשכן נחשבים כמשכן, ובמקדש מדובר בתוספת שש אמות בצפון ובדרום, כנגד עובי קירות ההיכל³. באשר לאולם, אם דינו כהיכל – יש לכך השלכה על שני הכללים האחרונים: מחד, אין לתתו בין פתח האולם (הרחב מפתח ההיכל) למזבח, ומאידך, ניתן לקובעו בין האולם ולמזבח (רש"י ד"ה וא"ג סבר, וד"ה נוקמיה).

להלן יבואר כיצד כללים אלו מתקיימים יחדיו הלכה למעשה.

הקיר). כמו כן נראה מרש"י בסוטה יד,ב ד"ה הקרב, ראה להלן מערכה קנה הערה 4. מכאן נראה גם, שלדעת רש"י רוחב חלל האולם מצפון לדרום גדול מזה של ההיכל, ולא כמשתמע מדבריו במקומות אחרים, שלאולם יש קירות בצפון ובדרום המקבילים לקירות ההיכל; עיין הל' בית הבחירה ד,ט בציוורו של הרמב"ם, וביעב"ץ שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך אולם ציון 15 והלאה.

4. בשפת אמת סובר, שהכיור אף עמד על גבי מעלות האולם, כי אם יהיה על רצפת העזרה, וגובהו אינו מגיע מעל רצפת האולם (הגבוה שש אמות מעל רצפת העזרה, ראה מידות פ"ג מ"ו), לדעתו אין זה נחשב "בין אהל מועד ובין המזבח"; אך ציון לתוספות י"ט ביומא (ג,י), שכותב בפשטות שהכיור עמד על רצפת העזרה. כך, אכן, משתמע מעניין המוכני, בין אם מדובר בשיקוע הכיור לבור מים הסמוך לו ובין אם מדובר בהסעת הכיור לבור מים המרוחק ממנו, ראה לעיל מערכה מד.

5. ראה להלן הערה 51 על המחלוקת באינו רחוק ידיים ורגלים.

6. אם כי יתכן שדעתם כראב"ד להלן, שרק מקצת הכיור מדרום למזבח, אם נדחוק לומר שכל ברזי הכיור נמצאים בצדו הדרומי, כך שהכהנים מקדשים ידיהם ורגליהם במקום המותר.

7. בתפארת ישראל (כלים פ"א אות ע) כתב, מדוחק קושייה זו, שלעניין זה הכבש נחשב כמזבח, ונמצא שהכיור "בין אהל מועד ובין המזבח". מפשטות הסוגיה ורש"י לא משמע כך כלל, ראה ד"ה דמאי קסבר.

1. בגמ' מובא הפסוק בפרשת פקודי הנ"ל, העוסק בהקמת המשכן, ולא הפסוק המוקדם, בפרשת כי תשא, בציווי הכללי על הכיור. אולי הגמ' רצתה לקצר, ולכן הביאה את הפסוק שבו נאמר במפורש שמדובר על הכיור. אפשר גם שרצתה להבליט את הסתירה בין שני הפסוקים הסמוכים זה לזה בפרשת פקודי.

2. בתורת כהנים (ויקרא נדבה פרק ד,יד) הדבר נלמד מפסוק אחר: "וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד" (ויקרא א,ה), והעירו על כך הר"ש והראב"ד שם. יתכן שהלימוד מבוסס על כפילות הפסוקים, ושניהם נצרכים זה לזה, שכן הראשון מלמד על מקום המזבח, והשני ממעט שלא יהא דבר אחר בין המזבח לפתח.

3. באשר לתאים שבדרום ההיכל וצפון, נראה מרש"י שאינם נחשבים היכל, שכן כתב: "נוקמיה מסתימת כותל אולם ולדרום – דהוה ליה אכתי כבין האולם ולמזבח, דכיון דכותל אולם ככותל היכל קרי ביה בין אהל מועד ולמזבח". פירושו: כשיעמיד את הכיור מדרום לפתח האולם – לכאורה אין זה "בין אהל מועד", שכן כבר הדדים מקיר ההיכל, אך הסברה שקדושת האולם כהיכל מחשיבה גם את קיר האולם כהיכל לעניין זה. לכשתבונן בדבר, הרי המזבח אינו אלא ל"ב אמות, ואילו חציו הדרומי של ההיכל, כולל התאים, רחב ל"ה אמות (מידות פ"ד מ"ז). מה, אם כן, מוסיף האולם? על כרחך כוונת רש"י שרק הקיר הצמוד לחלל ההיכל נחשב "אהל מועד", ולכן קיר האולם, הדרומי יותר, מוסיף על שטח זה (ומה שכתב רש"י בד"ה אי כוליה בדרום "הרבה מן המזבח יש בדרום כנגד [שטמ"ק: כותל] היכל שלא כנגד הפתח", כוונתו לתוספת אחת עשרה אמה, מהמזוזה הדרומית של פתח ההיכל ועד סוף עובי

ואפילו מן המזבח, מסיק מכך שכל המזבח בדרום, ולא די בכך שמיעוטו בדרום!⁹

מקום הכיור לדעה שהמזבח בדרום

הגמ' אומרת שדעת ריה"ג שנויה במחלוקת, שכן לדעת ראב"י המזבח אינו בצפון אלא כולו בדרום. ברם, נראה שראב"י אינו חולק על הכללים הנ"ל, אלא שעל פי שיטתו במיקום המזבח יש ליישם אותם אחרת: הכיור יעמוד בין האולם ולמזבח ממש, אך מדרום לפתח ההיכל. בכך יתקיים התנאי השלישי הנ"ל בצורה מלאה, "בין אהל מועד ובין המזבח" כפשוטו, וללא סתירה לשני התנאים הראשונים¹⁰.

מאידך, במסכת מידות משתמע, שאף לדעה שהמזבח נמצא בדרום – הכיור מדרום למזבח. במשנה במידות (ג,ו) נאמר: "הכיור היה בין האולם ולמזבח, ומשוך כלפי הדרום". לכאורה, יש לפרש את המשנה כפי שמפרשת הגמ' את דברי ר' יוסי הגלילי, שהכיור מדרום למזבח כולו. מאידך, במשנה אחרת במידות (ה,ב), המפרטת את חלקי העזרה מצפון לדרום, מוכח שסוברת שלפחות חלק מן המזבח מצוי בדרום. הגמ' ביומא (טז,א) מעמידה את המשנה האמורה, ואת מסכת מידות כולה, כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שהמזבח בדרום. המפרשים התקשו בדבר, שכן לשיטת ראב"י אין צורך למשוך את הכיור מדרום למזבח, וניתן לתתו בין ההיכל למזבח ממש!

קושיה דומה קיימת גם בשיטת הרמב"ם: בהל' בית הבחירה (א,ו) פסק כאמור במשנה: "וכיור... ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום, שהוא שמאל הנכנס למקדש", והרי שיטתו (שם ה,טו) שרוב המזבח בדרום!

בעניין זה מצאנו במפרשים שתי שיטות עיקריות:

שיטת תוספות וסיעתם: לשיטה שהמזבח בדרום – הכיור כנגדו

תוס' (נח,ב ד"ה הא) כותבים: "משמע הכא, דמאן דלית ליה כוליה מזבח בצפון קאי – הוי כיור בין אהל מועד ובין המזבח"¹¹. באשר לקושי במסכת מידות, תוס' (ד"ה שיהא) מעירים על כך בלא ליישב, ואילו הרא"ש במידות שם כותב, שמשנה זו סוברת כר' יוסי הגלילי, שכל המזבח בצפון¹².

בשיטה מקובצת כאן (אות ה, וכן בריטב"א ביומא לז,א) מיישב את הדברים, על פי דיוק בלשון ר' יוסי הגלילי: "משוך קימעא", בהשוואה ללשון המשנה במידות: "משוך"

מה תלמוד לומר אשר פתח אהל מועד... המזבח פתח אהל מועד, ואין הכיור פתח אהל מועד". אך במפרשי התו"כ נראה, שאין זו מחלוקת, וכל אחד דורש את דרשתו של חברו מפסוק אחר, וראה לעיל הערה 2.

11. אך הקשו על כך מצד השאלה האם מותר למי שלא רחץ ידיו ורגליו להיכנס לבין האולם ולמזבח, וראה להלן הערה 15.

12. כמה ממפרשי מסכת מידות סתמו שכוונת המשנה שהכיור מדרום למזבח (רבנו שמעיה; תוס' יו"ט; תפארת ישראל), אך לא כתבו האם הדבר נאמר לשיטת ר' יוסי הגלילי דווקא.

שהכיור לא יחצוץ בין הפתח למזבח, אלא שלא יעמוד כלל כנגד הפתח. ממילא, לדעת ריה"ג שכל המזבח בצפון, הכיור מרוחק ממנו לפחות חמש אמות דרומה. כדעה זו כותב גם בעולת שלמה כאן, ודייק מלשון ריה"ג "בין האולם ולמזבח", שהכיור אינו כנגד פתח ההיכל, אלא כנגד האולם.

מקום הכיור על פי השיטה שהמזבח בצפון. א – שיטת הראב"ד: הכיור בקו האמצע של העזרה, רובו בצפון ומיעוטו בדרום. ב-שיטת רש"י: כל הכיור מדרום למזבח ולא כנגדו. ג – שיטת המלבי"ם: הכיור מדרום לפתח ההיכל.

שיטת הראב"ד: רוב הכיור כנגד המזבח

לעומת רש"י, הראב"ד מפרש את לשון הגמ' "משוך קימעא כלפי הדרום", שהכיור עומד בקו האמצע של העזרה, ו"משוך" מקו האמצע (ולא מן המזבח) מעט ("קימעא") דרומה, אך רובו בצפון, כנגד המזבח ממש. טעמו של דבר, שהפסוק "בין אהל מועד ובין המזבח" פשוטו כמשמעו, כנגד המזבח ממש, ומכיוון שיש לימוד נגדי, שאסור שתהיה חציצה בין פתח ההיכל למזבח, יש לעשות מעין פשרה בין הפסוקים: חלק מן הכיור יהיה כנגד המזבח, וחלק לא. מכיוון שהדין לתת את הכיור כנגד המזבח הוא פשט הכתוב – יש לקיימו על ידי רוב הכיור, ואילו לקיום הדין הנגדי, שנלמד מדיוק גרידא, די בכך שמיעוט הכיור אינו כנגד המזבח⁸.

יש לשאול על שיטה זו: אם רוב הכיור בצפון, כיצד מתקיים הדין "שיהא צפונה פנוי מכלום"? צריך לומר שלדעתו אף דין זה, הנלמד מדיוק ואינו מפורש, די לקיימו בכך שלא יהיה כלי שלם בצפון. אך יש להעיר, שר' אליעזר בן יעקב, הדורש באופן דומה: "שיהא צפון פנוי מכלום

8. כדעה זו משמע בריטב"א (יומא לז,א), הכותב: "ואם נתנו לחוץ לגמרי כלפי דרום חוץ מכנגד המזבח – נמצא שאינו עומד בין האולם ולמזבח כלל, והכתוב אומר 'בין אהל מועד ובין המזבח', הילכך מושכו כלפי דרום קימעא".

9. אם כי יש לומר, שלכתחילה רצוי שהצפון כולו יהיה פנוי, אך כשיש אילוץ אחר, כגון הצורך שהכיור יהיה בין ההיכל למזבח, מותר שחלק מהכלי יהיה בצפון. וראה שפת אמת כאן, שאם רוב הכלי בדרום ומיעוטו בצפון – הדבר מותר.

10. בתורת כהנים (ויקרא נדבה פרק ד, יד) ניתן להבין, שדברי ריה"ג על כך שאין להעמיד את הכיור כנגד הפתח שנויים במחלוקת, וזו לשון המדרש: "אשר פתח אהל מועד – ולא בזמן פירוקו, ולא בזמן שגללה הרוח את היריעה. רבי יוסי הגלילי אומר:

ולעמוד סביבו ולקדש (מעשי למלך, הל' בית הבחירה א,ו). על פי הטעם הראשון, יש להעמיד את הכיור דווקא מדרום למזבח; אך לפי הטעם השני, נראה שאין מניעה להעמיד את הכיור כנגד המזבח, כדי לצאת ידי כל הדעות.

מקום הכיור על פי השיטה שהמזבח בדרום. א - שיטת תוספות וסיעתם: הכיור בין המזבח להיכל, מדרום לפתחו. ב - שיטת הלחם משנה וציוור הרמב"ם: הכיור מדרום למזבח.

בפירוש רש"י לתורה (שמות ל"ח) נראה כשיטה זו, ומטעם אחר, וזו לשונו: "והיה הכיור משוך קמעא ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן, ואינו מפסיק כלל בנתיים, משום שנאמר 'ואת מזבח העולה שם פתח משכן אהל מועד', כלומר, מזבח לפני אהל מועד ואין כיור לפני אהל מועד, הא כיצד? משוך קמעא כלפי הדרום, כך שנויה בזבחים". רש"י כותב כשיטתו בסוגיה כאן בהבנת דעת ריה"ג, שהכיור מדרום למזבח, אך בפירושו לתורה כתב כך בפשטות, ולא ציין שהדברים אמורים רק לפי השיטה שהמזבח כולו בצפון. ולא זו בלבד, אלא אף העתיק מהגמ' "ואין כיור לפני אהל מועד", ולא "לפני פתח אהל מועד", ומשמע שאסור שהכיור יהיה בין האולם ולמזבח כלל! יותר ברור הדבר מן הסמ"ג (עשה קסג), הכותב, שהכיור אינו מפסיק כלל בין אוהל מועד למזבח, ומביא את הלימוד כלשון רש"י לתורה: "ואין כיור לפני אהל מועד", וזאת למרות שהסמ"ג עצמו (לעיל שם) כותב שרוב המזבח בדרום! נמצא, אם כן, שלדעת רש"י והסמ"ג יש דין שהכיור לא יחצוץ בין האולם ולמזבח, ולכן הפסוק "ונתת אותו בין

ותו לא¹³. "קימעא" משמעו, שיש למשוך את הכיור מעט, לא פחות ולא יותר, ולכן יש לפרש שלדעת ריה"ג המזבח בצפון, ואי אפשר להעמיד את הכיור כנגדו ממש, ויש הכרח להרחיקו מעט דרומה, אך לא הרבה, כדי לקרבו למזבח ככל שניתן. לעומת זאת "משוך" האמור במידות היינו משיכה מרובה, ולכן יש לפרש את המשנה אחרת, ש"משוך" היינו מקו האמצע של העזרה, ומושכו הרבה, כי כל המזבח בדרום, ויש להרחיק את הכיור לפחות חמש אמות מאמצע העזרה, כדי שלא יהיה כנגד פתח ההיכל (ואם האולם כהיכל - יש להרחיקו עשר אמות לפחות).

כמה אחרונים יישבו בדרך זו גם את פסק הרמב"ם: מה שכתב "משוך לדרום" היינו, מרוחק מפתח ההיכל, או גם האולם, ונמצא בין המזבח לאולם¹⁴.

שיטת בעל לחם משנה: לכל הדעות הכיור מדרום למזבח

בלחם משנה (הל' תמידין ומוספין ב,ט) דן בקושי במשנה במידות וברמב"ם, ומיישב אחרת: עצם הדין שהכיור משוך לדרום הנו מוסכם, "דאפשר דקבלה היא כך, שיהיה הכיור באותו מקום". הגמ' מוכיחה מדברי ריה"ג שלדעתו המזבח בצפון, משום שהוא לומד את מיקום הכיור מן הפסוקים, וראייתו מהפסוק מובנת רק אם כל המזבח בצפון, אבל גם הסובר שהמזבח בדרום מודה שהכיור משוך לדרום. נראה שלדעת הלחם משנה, כוונת הרמב"ם שהכיור משוך מדרום למזבח, כפירוש רש"י, והפסוק "בין אהל מועד ובין המזבח" יתפרש "כבין", כפי שמפרש זאת ריה"ג, וזאת, למרות שאין לנו פסוק נגדי המכריח להוציא את הכיור מבין האולם והמזבח. אכן, בציוור העזרה שצייר הרמב"ם (מופיע בסוף מסכת מידות, מהדו' מוסד הרב קוק, ובהל' בית הבחירה ה,ט, במהדו' פרנקל) הכיור מופיע ממערב לכבש, ולא ממערב למזבח!

מדוע הכיור הועמד מדרום למזבח דווקא? יש מי שכתב טעם לדבר, כדי שהכהנים יוכלו לקדש ידיהם ורגליהם בלא להיכנס בין האולם ולמזבח (זרע יצחק), אך העיר, שטעם זה אינו מתיישב לדעת הרמב"ם, המתיר למי שלא רחץ ידיו ורגליו להיכנס לבין האולם ולמזבח¹⁵. טעם נוסף, משום דוחק המקום בין האולם ולמזבח, שרוחבו כ"ב אמה בלבד, כולל מעלות האולם, ואין די מקום להעמיד את הכיור

קמא א,ו) ר' מאיר מתיר וחכמים אוסרים. הרמב"ם (פירוש המשנה בכלים שם; הל' בית הבחירה זכא) והסמ"ג (מצות עשה קסד) פוסקים להקל, כתנא קמא בכלים, ולפיכך נראה שלדעתם מיקום הכיור אינו קשור להלכה זו. לעומתם, בפסקי תוספות בתמיד ס' יח נפסק לאיסור.

לדעה האוסרת, הראשונים דנים בשאלה, כיצד ניתן היה לקדש ידים ורגלים מן הכיור? התוס' כאן (ד"ה הא) כותבים, שלדעת האוסר הכיור אינו בין האולם ולמזבח; ונראה מדבריהם, שהאיסור רק בין האולם ולמזבח ממש, ולכן לדעה שהכיור היה דרומית-מערבית למזבח ניתן להיכנס ולקדש (ועיין קרן אורה, שסובר שהאיסור בין האולם ולמזבח נאמר על כל רוחב העזרה ברצועה שבין האולם למזבח). כמה מפרשים מסבירים אחרת, שאיסור הכניסה הוא מדרבנו, והותר לצורך (ראב"ד בתמיד כח,א בתירוצו הראשון, וכתב שהוא דחוק, וראה שם תירוצים אחרים; מפרש בתמיד כח,ב ד"ה מיד רצו; תפארת ישראל כלים שם; ועיין 'דם זבחים' כאן).

13. אך לפנינו בתורת כהנים הנ"ל מובאים דברי ריה"ג בנוסח "משוך" ללא "קימעא", ועיין בראב"ד. אף רש"י (ד"ה היכן היה) כותב: "הכי גרסינן בתורת כהנים ובמסכת מידות", ונראה שלא חילק כשטמ"ק בין הברייתא למשנה (אם כי, נראה שעיקר כוונת רש"י לאפוקי מגרסה: "משוך כלפי צפון", המופיעה בפירוש הראב"ד לתורת כהנים שם).

14. מרכבת המשנה ח"א, הל' עבודת יוה"כ ג,ב; זבחי אפרים וחמדת דניאל כאן; חזו"א ליקוטים לזבחים צט אות ט. במרכבת המשנה שם דייק מלשון הרמב"ם: "שהוא שאל הנכנס למקדש" שהכיור נמצא מדרום לפתח האולם, אך לכאורה כוונת הרמב"ם באומרו 'מקדש' לעזרה כולה, ראה בהלכה הקודמת שם, וכן בראש הלכה זו: "ועושיין במקדש שבעה כלים", כולל המזבח והכיור שבעזרה.

15. כניסת מי שאינו רחוץ ידים ורגלים לבין האולם ולמזבח שנויה במחלוקת: במשנה בכלים (א,ט) תנא קמא מתיר ור' יוסי אוסר, ואילו בתוספתא בכלים (בבא

מעכבין", והירושלמי מפרש אותה: "פתר לה מקומן מעכב", ומשתמע שאם הכיור וכנו אינם במקומם הראוי – אין לקדש ידים ורגלים אפילו בכלי אחר (קרבן העדה)¹⁶.

מדברי כמה ראשונים נראה שלדעתם הכיור אינו מעכב כלל, וניתן לקדש בכלי שרת אחר בהעדרו: א. הרמב"ם אינו מביא הלכה זו האמורה בירושלמי, שהנחת הכיור במקומו מעכבת. ב. הרמב"ן בשמות (ליט) כותב: "והרחיצה היא המצוה, אבל הכיור צוה בו להזמנה ואינו מעכב ולא מצוה, כי ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב... אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי". מלשונו משתמע שלא רק הקידוש בכיור אינו מעכב, אלא גם עצם מציאותו. ג. התוס' בזבחים (כא, א ד"ה כיור כיון ששקעו) כותבים, שלדעה שהעלאת הכיור בלילה פוסלת את מימיו – ניתן לקדש במים שניתנו בכלי שרת אחר, לצורך תרומת הדשן, למרות שהכיור אינו במקומו באותה שעה.

סיכום

מקום הכיור נקבע על פי שלושה כללים: עליו להיות "בין אהל מועד ובין המזבח", אך לא בצפון העזרה, ולא בין המזבח לפתח ההיכל.

לדעת ר' יוסי הגלילי, הסובר שכל המזבח בצפון העזרה, הכיור "משוך לדרום", ונאמרו בדבר שלושה פירושים: א. הכיור דרומי למזבח, ואינו כנגדו כלל (רש"י). ב. רובו כנגד המזבח, ומיעוטו דרומי לו (ראב"ד). ג. כולו דרומי לפתח (מלבי"ם).

לדעה שהמזבח נמצא בדרום (חלקו או כולו), נחלקו המפרשים: דעת כמה ראשונים (תוס'; רא"ש; שטמ"ק; ריטב"א ביומא; רמב"ם, להבנת המרכבת המשנה), שהכיור נמצא ממש בין המזבח להיכל, דרומית לפתח ההיכל (ולדעה שהאולם כהיכל – אף דרומית לפתח האולם). זוהי לדעת כמה מפרשים, שיטתה של מסכת מידות (שטמ"ק; ריטב"א; אחרונים).

שיטה אחרת סוברת, שגם לדעה שהמזבח בדרום – הכיור נמצא מדרום לו (רמב"ם, להבנת הלחם משנה, וכן בציור הרמב"ם; סמ"ג; משמע ברש"י על התורה). טעמו של דבר, משום שיש איסור כניסה לבין האולם ולמזבח למי שאינו רחוק ידים ורגלים (אך הרמב"ם פוסק שמותר לו להיכנס), או משום דוחק המקום שבין האולם ולמזבח (מעשי למלך), או שזוהי גזירת הכתוב, שלא תהיה חציצה בין המזבח להיכל (משמע ברש"י ובסמ"ג).

בברייתא דמלאכת המשכן משמע כשיטה הראשונה, ואילו בירושלמי ביבמות נראה כשיטה השנייה.

בירושלמי ביומא נאמר שמקום הכיור מעכב, ומדברי כמה ראשונים נראה שלא סברו כך.

אהל מועד ובין המזבח" חייב להתפרש "כבין האולם ולמזבח", וזאת על פי כל השיטות באשר למיקום המזבח.

שיטת רש"י והסמ"ג נסתרת, לכאורה, מן הסוגיה כאן, המוכיחה מדברי ריה"ג שלדעתו המזבח בצפון, ואילו לדבריהם, הפסוקים מכריחים לומר זאת לפי כל השיטות! יתכן אולי לומר, כדברי הלחם משנה, שקבלה היתה ביד התנאים שהכיור נמצא מדרום למזבח, לכל הדעות. ריה"ג הסביר שהמקור לקבלה זו הוא דיוק הפסוק, שהכיור לא יהיה "לפני פתח אהל מועד", כלשון הגמ' כאן, ומדיוקו מוכח שהוא סובר שהמזבח בצפון, והכיור מדרום לו כדי שלא יהיה כנגד הפתח. אולם שאר התנאים מסבירים את הקבלה הזו על פי דיוק שונה מעט, שהכיור לא יהיה "לפני אהל מועד" כלל.

אם כנים הדברים, הרי שלרש"י והסמ"ג אסור מדאורייתא להעמיד את הכיור בין האולם ולמזבח, ונמצא שיש לפנינו מחלוקת ראשונים קוטבית בשאלה, מהו מקום הכיור להלכה (לפי הדעה המקובלת להלכה שהמזבח בדרום): לתוס' וסיעתם, חובה להעמיד את הכיור דווקא בין האולם ולמזבח; ואילו לרש"י והסמ"ג, חובה להעמידו דווקא מחוץ למקום זה.

ראיות מדברי חז"ל

בירושלמי ביבמות (פי"ב ה"א) נאמר: "כההיא דתני תמן [במידות] כיור היה בין האולם ולמזבח ומשוך כלפי דרום, וכי מבין האולם ולמזבח היה נתון? אלא נראה כבין האולם ולמזבח". מן הירושלמי ניתן להעלות שלוש מסקנות חשובות: א. בעניין מחלוקת הראשונים בדעת ריה"ג, יש ללמוד מכאן כדעת רש"י, שהכיור כולו מדרום למזבח, ולא כראב"ד, שחלקו אכן בין האולם ולמזבח. ב. הירושלמי אומר זאת כהסבר למסכת מידות, ויש ללמוד מכאן שאף מסכת מידות סוברת שהכיור מדרום למזבח, ולא כדעת השטמ"ק והריטב"א, שחילקו בין המשנה לבין הברייתא כאן. ג. מן הפשטות בה שואל הירושלמי "וכי מבין האולם ולמזבח היה נתון?" משתמע שאין חולק בדבר, והכל מודים שהכיור לא היה בין האולם ולמזבח ממש, כשיטת הלחם משנה.

מאידך, בברייתא דמלאכת המשכן (פרק יא) נאמר: "מזבח החיצון היה נתון באמצע עזרה, כבש לדרומו, כיור למערבו, בית המטבחים לצפונו, וכל ישראל במזרחו". "באמצע עזרה" משמעו, לכאורה, חציו בצפון וחציו בדרום, כדעת ר' יהודה (אם כי, לעיל מיניה נאמר שגובה המזבח במשכן עשר אמות, כדעת ר' יוסי להלן), ו"כיור במערבו" משמעו: כנגד המזבח ממש, כשיטת התוס' וסיעתם.

האם מקום הכיור מעכב

בירושלמי ביומא (פ"ד ה"ה) מובאת ברייתא "הכיור והכך